

УДК 911.3

Матвієнко В. М., Матвієнко Н. М., Єрмоєнко В. Л.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ШЛЯХІВ ПОСТАЧАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНУ

Висвітлено основні тенденції, що склалися на газовому ринку України протягом останніх років. Визначено пріоритетні напрямки диверсифікації імпорту природного газу в Україну.

Ключові слова: диверсифікація імпорту природного газу, монопольний імпорт, газопровід «Набукко», скраплений природний газ, газовий термінал.

Постановка проблеми. Значний ступінь залежності України від монопольного імпорту природного газу та значний рівень

© В. М. Матвієнко, Н. М. Матвієнко, В. Л. Єрмоєнко

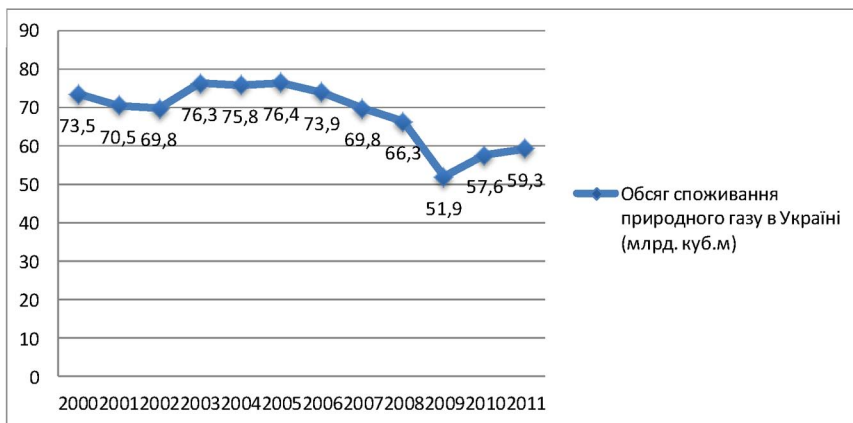
його споживання, ставлять під загрозу енергетичну безпеку держави. Вирішення проблеми її енергетичної залежності полягає у диверсифікації джерел та шляхів постачання природного газу в Україну, що потребує врахування всіх стратегічно важливих аспектів, у тому числі суспільно-географічних.

Аналіз останніх публікацій. Проблема диверсифікації джерел постачання природного газу в останні роки привертає дедалі більше уваги аналітиків та експертів: О. Тодійчука, М. Гончара, І. Діяка, О. Рибака, П. Завгороднього, Д. Прейгера, І. Корнілова та ін. Як правило, це публікації в спеціальних журналах, а також газетах та інтернет-виданнях, для яких характерним є відвертий скептицизм в прогнозах щодо вирішення даної проблеми.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення шляхів диверсифікації постачання природного газу в Україну, як одного з реально можливих способів позбавлення від залежності на монопольний імпорт «блакитного палива» та вирішення стратегічно важливого завдання – забезпечення енергобезпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значне падіння обсягів споживання природного газу в Україні з 76,4 млрд. куб. м до 51,9 млрд. куб. м на рік в період з 2005 по 2009 роки, протягом останніх трьох років спостерігається тенденція зростання цього показника (рис. 1) [5].

Попри те, що значний обсяг «блакитного палива» за

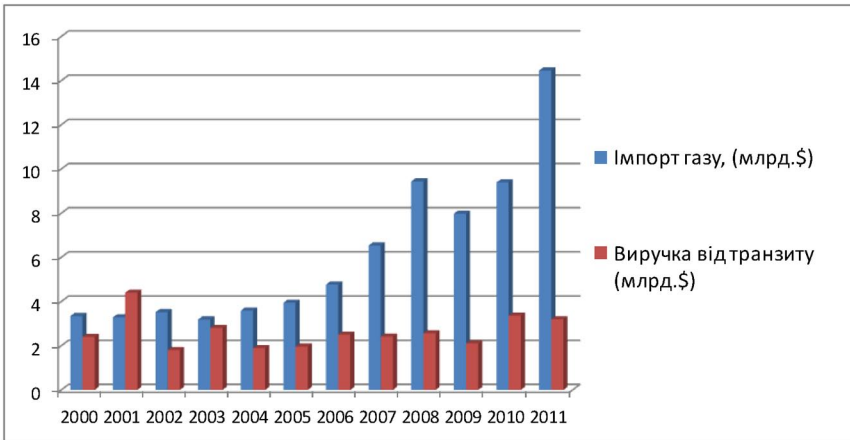

Рис. 1. Обсяг споживання природного газу в Україні протягом 2000-2011 років

походженням є центральноазійським, маршрут його доставки пролягає через територію РФ, що викликає залежність нашої держави від енергетичної політики Кремля.

Енергетична стратегія Росії в свою чергу полягає в тому, щоб, зменшуючи роль транзитних країн і встановлюючи прямі стосунки з європейськими постачальниками, послабити можливості формування загальноєвропейської енергетичної політики. Таким чином тиск на Україну, як на транзитну державу, проявляється у намаганні «Газпрому» поліпшити своє фінансове становище, а також компенсувати збитки за закупленим за високими цінами центральноазійський газ за рахунок продажу газу Україні за надвисокими цінами; намаганні послабити конкурентоздатність української промисловості через завищені ціни на газ; прагненні Кремля отримати контроль над українською газотранспортною системою (ГТС) та природними сховищами газу (ПСГ); створенні умов для банкрутства «Нафтогазу» з метою отримання частини його майна і активів; зберегти непрозорого посередника РосУкрЕнерго при постачанні центральноазійського газу через Україну та ЄС (рис.2) [1].

Для України проблема забезпечення необхідними обсягами газу, окрім суто економічної, є також і соціальною, оскільки безпосередньо впливає на населення та житлово-комунальне

Рис. 2. Вартість імпорту природного газу в Україну впродовж 2000-2011 років

господарство, тому диверсифікація шляхів постачання природного газу в Україну постає стратегічно важливим завданням, вирішення якого пов'язане з наступними напрямками.

По-перше, певною мірою, Україна могла б долучитися до реалізації проекту газопроводу «Набукко», розробленого австрійським енергетичним концерном OMV, що передбачає транзит газу з Ірану, Туркменістану та Азербайджану через Туреччину і Балкани до Західної Європи, в обхід території Росії. Довжина майбутнього газопроводу складатиме 3300 км. Його пропускна спроможність – від 26 до 32 млрд. кубометрів газу на рік. У перспективі до газопроводу «Набукко» може бути приєднаний Трансарабський газопровід, що може подвоїти потужність останнього і довести її до 60 млрд. куб. м. газу на рік. Загальна вартість проекту становитиме близько 7,9 млрд. доларів, а за власними оцінками компанії British Petroleum вона може скласти біля 14 млрд. євро. Реалізація проекту декілька разів відкладалася через проблеми з можливими постачальниками газу. За останніми даними його запуск планується на 2018 рік. Газопровід «Набукко» пройде територіями п'яти країн: Туреччини, Болгарії, Румунії, Угорщини й Австрії. Оскільки маршрут газопроводу має пройти неподалік від південно-західного кордону України (територією Румунії та Угорщини), це дає змогу за певних обставин підключитися до нього.

Формат участі України у цьому проекті визначається двома аспектами: участю у будівництві і обслуговуванні газопроводу та отриманням з нього певних обсягів газу шляхом побудови відгалуження газопроводу на українську територію за умови досягнення відповідної домовленості з країнами-учасниками проекту. На даному етапі Україні доцільно активізувати питання участі у будівництві газопроводу «Набукко» в якості підрядника.

«Набукко» є проектом з високим ступенем ризику, перш за все політичного, оскільки його реалізація потребує злагоджених дій усіх його учасників. Так, наприклад, до цього часу повністю не врегульовані розбіжності щодо його реалізації між ЄС і Туреччиною. Зважаючи на своє стратегічне положення як транзитної країни, Туреччина домагається зменшення ціни на її частку газу з газопроводу «Набукко». Проте керівництво ЄС вважає, що всі країни – учасниці проекту мають отримувати газ за однаковою

ціною.

У 2012 році Угорщина відмовилася від проекту «Набукко» на користь газопроводу «Південний потік». У зв'язку з цим консорціум проекту «Набукко» представив його новий варіант під назвою «Nabucco-West» який має пройти від турецько-болгарського кордону до Австрії. Його протяжність скоротиться майже втричі – до 1300 км.

Ще одним з ризиків є можливість побудови Росією газопроводу «Блакитний потік-2» (потужністю 8 млрд. куб. м) як конкурентного з «Набукко». Інший ризик – це можливе використання Росією газопроводу «Набукко» для постачання свого газу в Європу, що послаблює переваги цього газопроводу як диверсифікованого проекту.

Суттєвим природним ризиком будівництва цього газопроводу є сейсмічна небезпека територій Ірану, Туреччини та Кавказу.

Тим не менш, Україні необхідно якомога швидше визначитися зі своєю участю у проєкті «Набукко», оскільки сьогодні це один з небагатьох реально можливих варіантів диверсифікації джерел постачання газу до нашої держави [6].

Іншим перспективним напрямком диверсифікації імпорту природного газу в Україну залишається закупівля скрапленого природного газу (СПГ) – за міжнародною термінологією LNG – (liquefied natural gas) – морським шляхом спеціальними танкерами від заводів по зрідженню газу до терміналів з приймання та регазифікації СПГ. У світовій практиці є чимало прикладів, коли великі промислово розвинені країни значною мірою забезпечують енергетичні потреби своїх національних господарств за рахунок СПГ. Так, наприклад, Японія забезпечує себе скрапленим природним газом в обсязі 90 млрд. куб. м. на рік. У Франції при загальному споживанні понад 30 млрд. м³ газу на рік, понад 11 млрд. м³ постачається з Алжиру, Катару та Нігерії у зрідженому вигляді. Італія також частину своїх потреб у природному газі забезпечує за рахунок одержання СПГ (біля 5 млрд. м³) з 4-х джерел – Алжиру, Лівії, Катару та Нігерії [4].

17 грудня 2010 року було створено держпідприємство «LNG-термінал», яке координуватиме роботу зі спорудження на узбережжі Чорного моря наземного терміналу для прийняття скрапленого природного газу, створення портової інфраструктури, яка з'єднає

термінал з газотранспортною системою України, оренду (купівлю) танкерів для транспортування СПГ тощо [3].

Кабінет міністрів України на засіданні 8 серпня 2012 року затвердив техніко-економічне обґрунтування (ТЕО) будівництва під Одесою терміналу з прийому скрапленого природного газу (LNG-термінал). Перші обсяги скрапленого газу для нього очікують в Україні вже на початку 2015 року. Після завершення будівництва терміналу Україна зможе отримувати до 10 млрд. м³ зрідженого газу на рік. 9 серпня 2012 р. Міненерговугілля України і Міністерство енергетики і промисловості Катару підписали меморандум про взаєморозуміння в сфері енергетики. Були проведені переговори з поставок скрапленого газу з компаніями Ras Gaz і Katar Gas, які мають державну частку. У Нацагентстві, що займається будівництвом LNG-терміналу, прогнозують, що до осені Україна буде мати два рамкових договори на поставку газу [2].

Джерелами постачання СПГ для України, також, можуть бути Каспійський регіон, країни Близького Сходу та Північної Африки. На найближчу перспективу в ролі країн-експортерів можуть бути рекомендовані Алжир, Єгипет, Лівія і Нігерія, які мають резервні потужності з виробництва СПГ для країн Західної Європи, а також Туркменістан, Іран, Ємен, Оман, які активно розширюють виробництво СПГ. Українські підприємства могли б взяти участь у виробництві СПГ у цих країнах для подальшої його поставки в Україну. Серед країн Перської затоки найбільшими запасами газу володіє Катар, роль якого як експортера СПГ на зовнішні ринки зростатиме. Достатньо реалістичною виглядає доставка скрапленого газу в Україну з Алжиру.

У перспективі для України представляє інтерес проект будівництва комплексу зрідження природного газу на Чорноморському узбережжі Грузії. Поставка природного газу на зрідження для цього комплексу передбачається із Туркменістану, Азербайджану, або Ірану. Потім морськими танкерами СПГ доставлятиметься до газового терміналу поблизу Одеси, де відбуватиметься його регазифікація та закачування в існуючу систему газопроводів.

Слід, також, розглянути можливість поставок іракського газу трубопроводами до північного узбережжя Туреччини і далі танкерами в Україну.

Організація виготовлення СПГ-танкерів в Україні дозволила б зменшити витрати на придбання танкерного флоту. Вартість одного танкера-газовоза об'ємом 125 тис. м³ становить близько 150 млн. дол. Перевезення СПГ танкерами-газовозами коштує приблизно втричі дорожче, ніж еквівалентна кількість нафти звичайними танкерами [1].

Висновки. Попри намагання диверсифікації постачання природного газу в Україну шляхом його закупівлі на спотовому ринку другої за величиною енергокомпанією Німеччини – RWE AG, що може забезпечити поставку в Україну близько 5 млрд. куб. м «блакитного палива» та в Туркменістані, що потребує дозволу на використання газотранспортної системи Російської Федерації, найбільш перспективними напрямками реалізації політики з позбавлення залежності від монопольного імпорту на даний вид енергоресурсів залишаються:

- забезпечення споживчих потреб, за рахунок імпорту природного газу з Ірану, Туркменістану та Азербайджану, шляхом приєднання до реалізації проекту газопроводу «Набукко», в обхід Росії через Туреччину і Балкани;

- постачання скрапленого природного газу з країн Каспійського регіону, Близького Сходу та Північної Африки.

Єдина можливість для України отримувати арабський газ (за проектом «Nabucco») – це домовлятися з Румунією. Домовлятися, також, слід з потужними європейськими корпораціями Rhurgas і GDF Suez, які сьогодні домінують на газовому ринку Румунії і володіють найбільшими румунськими газорозподільними мережами. За сприятливих обставин ці компанії змогли б поставляти арабський газ до українських кордонів набагато оперативніше ніж «Нафтогаз України», фінансово-економічна спроможність якого на даний час перебуває не в найкращому стані.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент В. Ф. Пасько

Література:

1. *Волович, О.* Перспективи диверсифікації джерел енергоносіїв в Україну в контексті російсько-української газової кризи в січні 2009 року / Волович О. // Регіональний філіал НІСД в м. Одеса. – Одеса, 2009.

2. Кабмін схвалив будівництво терміналу зрідженого газу в Україні / Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.dt.ua/ECONOMICS/kabmin_shvaliv_budivnitstvo_terminalu_zridzhenogo_gazu_v_ukrayini-106667.html.

3. Украина: LNG-терминал: «сжижение» условий : Зеркало недели / Мостовой В. П.; [глав. ред. Мостовая Ю.В]. – 1994. – К., 2011. – Еженедельник. – 2011, 28 января, №3.

4. Сайт Міністерства закордонних справ України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/57890.htm>.

5. Сайт НАК «Нафтогаз України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>.

6. Nabucco pipeline: [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nabucco-pipeline.com>.

В. М. Матвиенко, Н. М. Матвиенко, В. Л. Еременко
**ПЕРСПЕКТИВЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ПУТЕЙ
ПОСТАВОК ПРИРОДНОГО ГАЗА В УКРАИНУ**

Освещены основные тенденции, сложившиеся на газовом рынке Украины в последние годы. Определены приоритетные направления диверсификации импорта природного газа в Украину.

Ключевые слова: диверсификация импорта природного газа, монопольный импорт, газопровод «Набукко», сжиженный природный газ, газовый терминал.

Matviyenko V., Matviyenko N., Yeryomenko V.
**PROSPECTS FOR DIVERSIFICATION OF GAS SUPPLIES
TO UKRAINE**

The basic trends prevailing in the gas market of Ukraine in recent years. Defined priorities diversify gas imports to Ukraine.

Keywords: diversification of gas imports, monopoly import, pipeline «Nabucco», liquefied gas, gas terminal.

Надійшла до редакції 21 березня 2013 р.